

УДК 343.131.2

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.01.62>

ЗНАЧЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ У ДОКАЗУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ЗІ ЗБУТОМ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ

Помаз Я.О.,

аспірант 3-го курсу Академії Державної

пенітенціарної служби

ORCID: 0000-0001-9081-3221

Помаз Я.О. Значення негласних слідчих (розшукових) дій у доказуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних зі збутом наркотичних засобів.

В статті проведено наукове дослідження значення інституту негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НС(Р)Д) під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних зі збутом наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.

Введення інституту НС(Р)Д є новелою кримінального процесуального законодавства, яке дало значний поштовх до розкриття вказаної категорії кримінальних правопорушень. Загалом, широке використання НС(Р)Д під час досудового розслідування зазначених злочинів свідчить про складність доказування даної категорії кримінальних проваджень.

У статті також відображено статистичні дані щодо кількості розглянутих слідчими суддями клопотань слідчого та/або прокурора про надання дозволу на проведення НС(Р)Д.

Автором з'ясовано випадки за яких проводяться відповідні НС(Р)Д, а також загальні строки їх проведення. Акцентовано увагу на тому, що переважна більшість НС(Р)Д проводиться у кримінальному провадженні виключно щодо тяжких або особливо тяжких злочинів.

Встановлено систему НС(Р)Д, яка визначена кримінальним процесуальним законодавством України та з-поміж іншого виділено основні види слідчих дій, які проводяться органом досудового розслідування під час фіксування фактів збуту заборонених до обігу речовин.

Визначено уповноважених суб'єктів до компетенції яких належить право приймати рішення про надання дозволу на проведення НС(Р)Д. Також, встановлено коло суб'єктів, які мають право відповідно до положень КПК України проводити НС(Р)Д.

З'ясовано, що фіксація ходу та результатів НС(Р)Д повинна відповідати загальним правилам фіксації кримінального провадження, а їх результати використовуються в доказуванні на тих самих підставах, що і результати інших слідчих (розшукових) дій. Загалом, НС(Р)Д є одним із способів збирання доказів в розумінні положень ст. 93 КПК України.

Зроблено певні висновки за результатами дослідження окремих видів НС(Р)Д та з'ясовано, що останні є одним із самих дієвих способів боротьби з незаконним збутом наркотичних засобів на території держави.

Ключові слова: негласні слідчі (розшукові) дії, збут, наркотичні засоби, доказування, докази.

Pomaz Ya.O. The importance of covert investigative (investigative) actions in proving criminal offenses related to drug trafficking.

The article conducts a scientific study of the significance of the institute of covert investigative (investigative) actions (hereinafter - CI(S)A) during the pre-trial investigation of criminal offenses related to the sale of narcotic drugs, psychotropic substances or their analogues.

The introduction of the institution of CI(S)A is a novelty of the criminal procedure legislation, which gave a significant impetus to the disclosure of this category of criminal offenses. In general, the widespread use of CI(S)A during the pre-trial investigation of these crimes indicates the difficulty of proving this category of criminal proceedings.

The article also reflects statistical data on the number of requests of investigators and / or prosecutors for permission to conduct CI(S)A by investigative judges.

The author clarified the cases in which the relevant CI(S)A, as well as the general timing of their conduct. Emphasis is placed on the fact that the vast majority of CI(S)A are conducted in criminal proceedings exclusively for serious or particularly serious crimes.

The system of CI(S)A has been established, which is determined by the criminal procedure legislation of Ukraine and, among other things, the main types of investigative actions carried out by the pre-trial investigation body during recording the facts of sale of banned substances have been identified.

The authorized subjects to whose competence the right to make the decision on granting of the permission for carrying out CI(S)A are defined. Also, the range of entities that have the right in accordance with the provisions of the CPC of Ukraine to conduct CI(S)A.

It was found that the recording of the course and results of the CI(S)A must comply with the general

rules of recording criminal proceedings, and their results are used in evidence on the same grounds as the results of other investigative (search) actions. In general, CI(S)A is one of the ways to gather evidence in the sense of the provisions of Art. 93 of the CPC of Ukraine.

Some conclusions were made based on the results of a study of certain types of emergency situations, and it was found that the latter is one of the most effective ways to combat illicit drug trafficking in the country.

Key words: covert investigative (search) actions, sales, drugs, evidence, evidence.

Постановка проблеми. Проблема протидії незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів становить небезпеку не тільки для України, але й для всіх країн світу. Незаконний обіг наркотичних засобів у всьому світі стимулює зростання злочинності.

Одним з основних напрямків протидії незаконному обігу наркотичних засобів на території України є діяльність правоохоронних органів, яка повинна бути спрямована на виявлення та притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності.

Стан опрацювання проблеми протидії наркозлочинності була предметом уваги багатьох вчених, зокрема, Н.М. Бобух, Д.В. Антіпов, І.І. Башта, С.В. Кондрашов, С.С. Музика та інших.

Не зважаючи на низку сформульованих у працях вчених певних висновків та рекомендацій, вони не охоплюють весь комплекс проблем доказування даної категорії злочинів в умовах дії нового КПК України.

Метою статті є з'ясування значення негласних слідчих (розшукових) дій у доказуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних зі збутом наркотичних засобів.

Виклад основного матеріалу. Згідно статистичних даних, розміщених на офіційному сайті Офісу Генерального прокурора у 2020 році до Єдиного реєстру досудових розслідувань внесено відомості щодо 8507 злочинів, передбачених ст. 307 КК України, що більше, порівняно з аналогічним періодом 2019 року, на 15 % (6382) [1].

Таким чином, зі зростанням рівня злочинності потребує активізація досудового розслідування даної категорії проваджень.

Характерною рисою сучасного незаконного обігу наркотичних засобів є те, що йому притаманні високі професіоналізм й організованість, консолідація злочинного середовища у сфері незаконного обігу наркотичних засобів із виокремленням у ньому виконавчих, посередницьких, керівних (елітарних) ланок, розподіл сфер і зон впливу між окремими злочинними групами, що визначає існування й інтенсивний розвиток в Україні організованого наркобізнесу [2, с. 23].

Дані про протиправну діяльність осіб, яка пов'язана з незаконним розповсюдженням наркотичних

засобів можливо отримати шляхом проведення слідчих (розшукових) дій так і НС(Р)Д.

Не поодинокими є випадки, коли співробітники правоохоронних органів недооцінюють складність розслідування вказаної категорії злочинів, що призводить до не встановлення всіх обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні і, як наслідок, ухилення винних від кримінальної відповідальності.

Звертаючи свою увагу на складність даної категорії проваджень, вважаємо, що НС(Р)Д є основним інструментом доказування злочинів, пов'язаних зі збутом заборонених до обігу речовин.

Інститут НС(Р)Д є новелою для кримінального процесуального законодавства України. Відповідно до положень ч. 1 ст. 246 КПК України негласні слідчі (розшукові) дії – це різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених цим Кодексом [3].

Отож, саме НС(Р)Д є найбільш ефективним засобом фіксування даної категорії злочинів та доволі часто використовуються органом досудового розслідування в доказуванні даної категорії злочинів.

На підтвердження вищезазначеного у 2020 році національними судами задоволено 73933 клопотання слідчого або прокурора про надання дозволу на проведення НС(Р)Д, що більше, порівняно з аналогічним періодом 2019 року, на 12,34 % (64811) за результатами яких прийнято прокурорами 24339 (2019 – 19737) рішень про їх розсекречення [4].

Як зазначає Геселев О.В., результати НС(Р)Д у кримінальному провадженні мають доволі потужний доказовий потенціал порівняно з можливостями інших процесуальних дій. НС(Р)Д дають змогу встановити та зафіксувати відомості про злочин та особу, яка його вчинила, у режимі онлайн, тобто реального часу, коли такі дані виявляються й фіксуються безпосередньо під час готування до злочину або його вчинення. Це, безумовно, впливає на їх якісну оцінку та можливість в подальшому ефективного використання як доказів у кримінальному провадженні [5, с. 33].

До структури НС(Р)Д належать: аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260 КПК України); накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261 КПК України); огляд і виїмка кореспонденції (ст. 262 КПК України); зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263 КПК України); зняття інформації з електронних інформаційних мереж (ст. 264 КПК України); обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267 КПК України); установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК України); спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269 КПК України); моніторинг банківських рахунків (ст. 269-1 КПК України); аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270 КПК України); контроль за вчиненням злочину (ст. 271 КПК України); виконання спеціального завдання з

розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272 КПК України); негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274 КПК України).

Слід зазначити, що НС(Р)Д у більшості випадках проводяться у кримінальних провадженнях виключно щодо тяжких або особливо тяжких злочинів та у випадках якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб.

Такі зміни у кримінальному процесуальному законодавстві України надали слідчому досить широкі повноваження щодо вибору слідчих дій під час фіксування даної категорії кримінальних правопорушень та сприяють ефективності досудового розслідування. У той же час, слідчий за КПК України 1960 року таких можливостей не мав.

Приймати відповідні процесуальні рішення щодо проведення НС(Р)Д наділений слідчий, прокурор, а у випадках, передбачених КПК України – слідчий суддя, який ухвалює рішення за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором.

Згідно діючого КПК України строк дії ухвали слідчого судді, якою надано дозвіл на проведення НС(Р)Д не може перевищувати два місяці. За наявності відповідних на те підстав строк проведення НС(Р)Д може бути продовжено, але загальний строк їх проведення не може перевищувати строків досудового розслідування, передбачених ст. 219 КПК України.

У процесі доказуванні результати НС(Р)Д використовуються виключно на тих підставах, що і результати С(Р)Д.

Відповідно до положень КПК України правом на проведення НС(Р)Д наділені слідчий або за його письмовим дорученням – уповноважені оперативні підрозділи Національної поліції, органів безпеки, Національного антикорупційного бюро України, органів Державного бюро розслідувань, органів Бюро економічної безпеки України, органів, установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України, органів Державної прикордонної служби України.

Окрім того, кримінальне процесуальне законодавство передбачає залучення за рішенням слідчого або прокурора до проведення НС(Р)Д й інших осіб.

Слід звернути свою увагу, що повноваження співробітників уповноважених оперативних підрозділів обмежені письмовим дорученням слідчого та/або прокурора, тобто вони не мають право проводити С(Р)Д або НС(Р)Д за власною ініціативою.

У згаданій категорії кримінальних проваджень поширеним є проведення таких С(Р)Д та процесуальних дій: обшук житла та іншого володіння особи; огляд місцевості, приміщення, речей; огляд місця події; освідування особи; затримання особи; допит свідків; призначення експертизи матеріалів, речовин та виробів; проведення слідчого експерименту.

У той же час, не дивлячись на значний перелік слідчих дій, що передбачено КПК України та не

зменшуючи їх значимість, вважаємо, що НС(Р)Д є найефективнішими засобами документування збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.

Під час досудового розслідування даної категорії злочинів, на практиці: аудіо-, відеоконтроль особи, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж та спостереження за особою, річчю або місцем у комплексі з контролем за вчиненням злочину є найбільш дієвими слідчими діями щодо виявлення та фіксації осіб, які займаються протиправною діяльністю.

Таку думку розділяють опитані слідчі, адвокати, прокурори та судді. Так, серед опитаних 34 % вважають контроль за вчиненням злочину, як найбільш ефективну слідчу дію щодо фіксації збуту заборонених до обігу речовин; 33 % – аудіо-, відео контроль особи; 15 % – зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж; по 7 % – спостереження за особою, річчю або місцем та допит свідків; 4 % – аудіо-, відеоконтроль місця.

Загалом вибір слідчих дій для проведення фіксування злочинної діяльності особи залежить від багатьох факторів: особи злочинця, способу збуту заборонених до обігу речовин тощо.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене можемо констатувати, що НС(Р)Д, в розумінні положень ст. 93 КПК України, є одним із способів збирання доказів, а їх результати використовуються в доказуванні на тих самих підставах, що і С(Р)Д.

Крім того, враховуючи рівень підготовки та конспірації осіб, які займаються протиправною діяльністю, саме НС(Р)Д є найбільш ефективними засобами щодо виявлення та фіксування їх незаконної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Статистичні дані. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за 2017-2020 р. URL: <https://old.gr.gov.ua/ua/statinfo.html> (дата звернення: 17.02.2022).
2. Одерій О. В. Розслідування злочинів щодо незаконного обігу наркотичних засобів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 1997. 23 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Дата оновлення: 05.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 16.02.2022).
4. Статистичні дані. Звіт про роботу прокурора за 2019-2020 р. URL: <https://old.gr.gov.ua/ua/statinfo.html> (дата звернення: 17.02.2022).
5. Геселев О.В. Проблеми легітимізації використанні результатів негласних слідчих (розшукових) дій для доказування у кримінальному провадженні. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2018. № 1. С. 30-43.